Temahefte om krysskulturell oppvekst

Bufetat

Forord

Dette heftet er for deg som møter barn og unge som vokser opp med flere kulturer gjennom ditt arbeid. Det kan også benyttes av foreldre og omsorgspersoner. Her finner du informasjon som kan være nyttig, refleksjonspunkter og tips til videre fordypning.

Temaheftet er utarbeidet av familievernets nasjonale spisskompetansemiljø for foreldrestøtte og forebygging i samarbeid med cand.polit. i psykologi og forfatter Lill Salole.

Heftet inneholder disse temaene:

- Hvorfor er dette et viktig og relevant tema?
- Hva betyr “krysskulturell”?
- Vær varsom
- Hvem er krysskulturell?
- Utdypning av modellen
- Mange former for krysskulturell
- Flere som kjenner seg igjen?
- Forskjeller mellom krysskulturelle unge
- Sentrale temaer i en krysskulturell oppvekst
- Krysskulturelt foreldreskap
- Tips for å få i gang refleksjon og bevisstgjøring
- Videre fordypning

Hvorfor er dette et viktig og relevant tema?

Mange unge og familier mangler ord som beskriver opplevelser og følelser knyttet til det å leve med og i flere kulturer. Til tross for at det er mange som har en slik oppvekst, så fremstilles det sjeldent som et vanlig fenomen. I offentligheten blir krysskulturell oppvekst ofte behandlet som noe marginalt og sjeldent, ofte usynliggjort, karikert eller eksotifisert. Til tross for en påstartet bevisstgjøring de siste årene, gjennom blant annet Black Lives Matter bevegelsen, så er det fremdeles en vei å gå for å normalisere en slik tilværelse. Å fortsette å utvikle et rammeverk og et erfaringsnært språk vil være en stor støtte både for fagpersoner, unge og deres omsorgspersoner. Opprustning av kunnskap om krysskulturelle utfordringer og styrker er sentralt for et velfungerende mangfoldig samfunn. Det er også en viktig del av beredskapen for å ta imot nye innbyggere.

LUKA

Hva betyr «krysskulturell»?

Det finnes etter hvert mange begreper for unge som vokser opp med flere kulturer. Eksempler er “flerkulturell”, “minoritetsbarn”, “flerspråklig” og “minoritetsspråklig”.

En nyere betegnelse er «krysskulturelle barn og unge», oversatt fra det engelskspråklige «Cross Cultural Kids» (CCK). Begrepet, som er innført av Ruth van Reken, blir stadig mer utbredt både i internasjonal og norsk sammenheng. Betydningen er personer som har levd eller lever med innflytelse fra to eller flere kulturer i en betydelig del av barne- og ungdomsårene.

«Krysskultur» er et forsøk på en presisering, og henviser til den unike blandingen av kulturelle og sosiale påvirkninger som oppstår i møte og krysningen mellom kulturer og samfunn. Begrepet favner erfaringer som å vokse opp med en bredde av verdisett, normer, impulser, verdensforståelser og språk.

Noen kjennetegn på krysskulturell oppvekst:

- Å veksle mellom flere ulike kulturer, språk, miljøer og leveregler i oppvekstårene
- Å selv flytte mellom land og/eller skifte mellom språk i oppvekstårene
- Å ha foreldre/foresatte som har flyttet mellom land eller har bakgrunn fra andre hovedkulturer
- Å kjenne tilhørighet til flere steder, men ikke full tilhørighet noe sted

Vær varsom

Vi må være forsiktige med kategoriseringer og reduserende definisjoner. Ofte er det verken relevant eller aktuelt å trekke frem noens kulturbakgrunn. Det er kun i noen sammenhenger at det gir mening. Det er viktig å være sensitiv og lydhør.

For mange unge som aktivt forholder seg til flere kulturer i deler av eller hele oppveksten sin så kan det være bekreftende og frigjørende å bli introdusert for begrepet «krysskulturell» og den tilknyttede fagkunnskapen. Det kan gi en verdifull opplevelse av tilhørighet, anerkjennelse og fellesskap. Slik er det ikke for alle. Selv om noen er krysskulturell "på papiret", og har migrasjons- eller minoritetserfaringer i sin familiehistorikk eller fra opplevelser i tidlig barndom, så kan de likevel vokse opp med bare en hovedkultur. De vil ikke ha noen bevisst tilknytning til annet bosteds- eller opprinnelsesland enn Norge.

Uansett graden av aktiv kulturmiks i hverdagen, så vil ikke alle identifisere seg like sterkt med begrepet "krysskulturell" eller andre rådende begreper. En del synes det blir begrensende og forstyrrende merkelapper. Av den grunn kan det ofte gi mer mening å snakke om «krysskulturell bakgrunn» eller «krysskulturelle erfaringer». For andre kjennes «norsk med en twist» eller «norsk pluss» mest treffende.

Det er viktig å understreke at krysskulturell ikke er ment som noe alternativ til landtilhørighet, norsk eller annen, det er ment som et *supplement*. Enhver må få definere hva som passer for seg, hvilke ord de vil anvende eller forkaste, samt hvordan de forvalter sin miks og sin identitet. Identitet endrer seg dessuten også med tid, sammenheng og livsfaser!

Hvem er krysskulturell?

Ofte ser vi for oss barn med innvandrer- og fluktbakgrunn fra kontinenter som Asia, Afrika, og Sør-Amerika når vi tenker på barn som vokser opp med flere kulturer. Bildet er mye mer sammensatt. Også innvandrere fra nord-amerikanske, europeiske og skandinaviske land befinner seg i krysskultur. Dessuten vil mange barn av samisk og kvensk opprinnelse ha krysskulturell oppvekst. Barn med internasjonal adoptivbakgrunn har en oppvekst som innebærer flytting over landegrenser og påvirkning fra flere forskjellige samfunn.

Barn av forsvarsansatte, diplomater, bistandsarbeidere, misjonærer, journalister, næringslivsansatte, håndverkere, profesjonelle idrettsutøvere og andre som bor i andre land i lengre eller kortere perioder av sin oppvekst i forbindelse med foreldres arbeid regnes som krysskulturelle. Det gjør også barn som sendes alene til andre land enn foreldre er bosatt i en periode for å gjennomføre sin skolegang, og barn med foreldre som kommer fra forskjellige land.

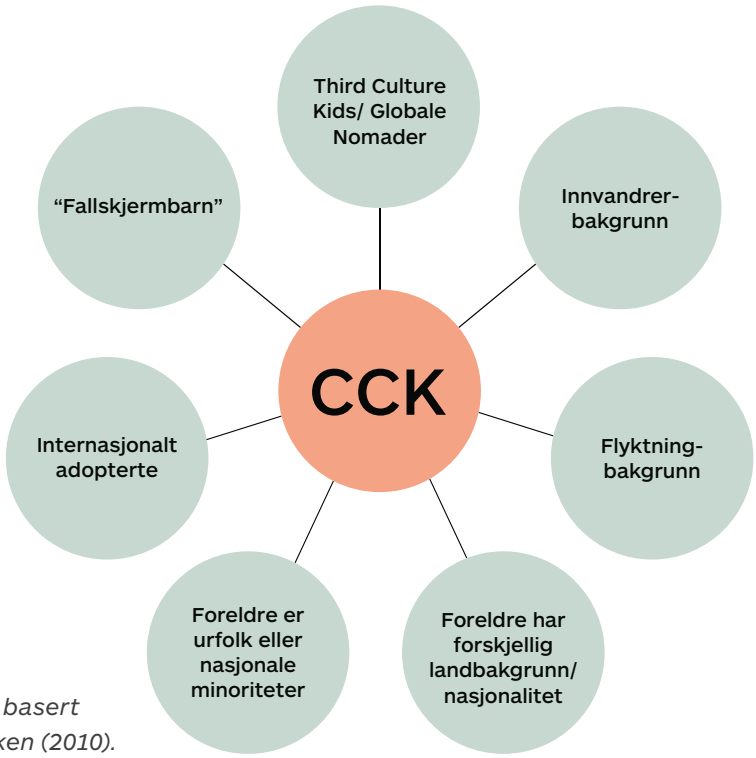

Modell:
Krysskulturelle Barn (CCK), basert på Salole (2020) og Van Reken (2010).

Utdypning av modellen

Barn med innvandrerbakgrunn
Barn med foreldre som har flyttet permanent til et annet land enn der de opprinnelig er statsborgere, ofte på bakgrunn av arbeidsmuligheter eller familieinnvandring.

Barn med flyktningbakgrunn
Barn som må forlate sitt hjemland med eller uten foreldre på bakgrunn av hendelser som krig, nød, forfølgelse eller naturkatastrofer.

Barn fra nasjonale minoritets- og urfolksfamilier
Barn som har for eksempel samisk, kvensk, rom eller jødisk familiebakgrunn.

Barn med internasjonal adoptivbakgrunn
Barn adoptert fra et annet land.

Tredjekultursbarn/globale nomader
Barn og unge som bor i andre land enn sitt opprinnelsesland/passland i perioder av oppveksten, gjerne på bakgrunn av foreldres arbeid, har tradisjonelt blitt kalt "Tredjekultursbarn" ("Third Culture Kids", TCKs, på engelsk) eller globale nomader. De siste årene er det blitt mer utbredt å kalle denne gruppen for «barn og unge med internasjonalt mobil oppvekst». Eksempler på yrkesgrupper som tar med seg barn og familier som medflyttere i jobbssammenheng er misjonærer, forsvarsansatte, diplomater, bistandsarbeidere, næringslivsansatte, journalister, håndverkere og profesjonelle idrettsutøvere. Denne gruppen barn har ofte høy mobilitet, altså mye forflytning, i livet. Tilværelsen preges av forlengelser eller oppbrudd og raske skifter mellom ulike steder. De flytter gjerne regelmessig mellom flere land, innad i landene, og/eller frem og tilbake mellom Norge og andre plasser. De opplever også mye rotasjon (utskifting) av mennesker og persongalleri, ettersom andre i miljøet også flytter mye.

Oppholdet i andre land kan være langt eller kort, det kan vare noen måneder eller mange år. Selv om dette for noen gjelder hele barndommen, så er oppholdene i utgangspunktet gjerne definert som midlertidige og avgrenset i tid. Barn med mobile oppvekster har dermed i utgangspunktet en slags «gjesterolle» i samfunn hvor de bor. Det som også kjennetegner globale nomader er at de på et tidspunkt skal «komme hjem» til det som er foreldres opprinnelseskultur og eget passland, som igjen gjerne medfører en opplevelse av å ikke passe helt inn der heller. Barna har ofte også en privilegert posisjon i sine oppholdsland på grunn av

tilgang til materielle goder og positiv forskjellsbehandling. Det er likevel viktig å huske på at slike fordeler ikke gjelder alle. Det som utgjør privilegier fra et barneperspektiv, er noe annet enn hva det er er for voksne. Dessuten preges også tredjekultursbarn av sosiale, strukturelle og relasjonelle forhold som å leve i samfunn med krig og fattigdom, å utsettes for rasisme, eller bli adskilt fra foreldre grunnet internatopphold eller lengre arbeidsreiser.

Barn med foreldre fra forskjellige land eller forskjellige deler av befolkningen
Barn som har foreldre med bakgrunn fra minst to ulike land og/eller hovedkulturer, for eksempel Norge og Danmark, Thailand og Norge, Norge og Gambia, Kautokeino og Bergen.

En del har et utseende som gjør at de skiller seg ut fra majoritetsbefolkningen, det være seg på grunn av ansiktstrekk, hårtype, kroppsfasong eller hudfarge. Ikke alle skiller seg ut utseendemessig. Noen vil ha flerkulturell og flerspråklig påvirkning i barndommen (for eksempel barn med norsk mor og svensk far). Andre igjen vil ikke ha aktiv tilgang til flere kulturer og verdisett i oppveksten. Et eksempel på dette er å ha en forelder adoptert fra Sri Lanka, men som har tilbrakt hele sitt liv i Norge uten kontakt med opprinnelseskulturen.

Fallskjermbarn
Barn som blir sendt til et annet land enn der foreldre/foresatte bor for å gjennomføre deler av eller hele sin skolegang.

Mange former for krysskulturell

For krysskulturelle barn og unge kan virkeligheten dessuten være enda kompleks enn det som her er vist. Mange passer nemlig inn i flere av kategoriene. For eksempel kan barn av innvandrere og flyktninger ha foreldre fra ulike land. Det kan også globale nomader og internasjonale adoptivbarn. Både barn av flyktninger og innvandrere, barn av urfolk og nasjonale minoriteter og internasjonalt adopterte kan flytte mellom land i løpet av oppvekstårene, og er dermed også å regne som tredjekultursbarn/ globale nomader.

Det finnes dermed mange variasjoner og nyanser av krysskulturell oppvekst, og mange måter å forvalte krysskultur på. Krysskulturelle unge har alle slags hudfarger, religioner og nasjonaliteter. Det er ikke bestandig du kan se på en person hvor han, hun eller hen kommer fra eller har tilknytning. De kan fremstå like som majoritetsbefolkningen i utseendet, men ha en annen snakke- være- eller tenkemåte. Andre ganger kan personer med krysskulturell bakgrunn skille seg ut fra majoriteten i måten de ser ut, eller hvordan navnet deres lyder, men deres tanke- og væremåte er som hos jevnaldrende.

Flere som kjenner seg igjen?

Mange andre grupper barn kan ha erfaringer som overlapper med krysskulturelle unge. For eksempel de som flytter mellom landsdeler. Også barn som flytter mellom bydeler og barn som pendler mellom skilte foreldre kan kjenne på noen av de samme mekanismene. I tillegg kan fosterhjems- og barnevernsbarn ha likhetstrekk. Det vil også de som vokser opp med funksjons- og nevrovariasjon i familien. Barn med lengre sykehusopphold som skal reintegrere seg på skolen og i lokalsamfunnet kan kjenne seg igjen. De som vokser opp i lukkede religiøse miljøer vil også ha liknende oppvekstforhold og erfaringer med å navigere forskjellige kulturer, leveregler og rammebetingelser. I tillegg vil barn som har stort sprik og liten sammenheng mellom sitt “virtuelle” og “manuelle” liv ha en del felles erfaringer. Begrepet og fenomenet “krysskultur” er derfor også anvendelig i utvidet forstand. Spørsmålet er hele tiden hvor langt det kan strekkes uten å miste sitt innhold.

Forskjeller mellom krysskulturelle unge

Ingen er like, selv om man kan ha mange felles erfaringer og følelser. Barn av innvandrere og flyktninger i Norge har bakgrunn fra over 200 land og selvstyrte regioner, samt mange ulike språk og religioner. Adopterte, nasjonale minoriteter og tredjekultursbarn/globale nomader representerer flere plasser. Noen har erfaring fra by, noen fra bygd eller mindre samfunn, noen fra begge deler. Det er stor variasjon i familiers levekår og økonomiske status. Dessuten er det enkelte problemstillinger som gjelder mer for noen barn enn for andre. Noen var kanskje så små da de ble adoptert, eller da de flyktet/flyttet, at de ikke kan huske noe fra sitt fødested. Noen flytter uten sine biologiske foreldre, og har ikke noen som hjelper dem med overføring fra fødeland til nytt land. Andre har et støtte- og mottaksapparat som hjelper til med å opprettholde forbindelsen. Noen flytter alene, når de er eldre. Noen flytter med familie. Mange har sterk tilhørighet der de flytter fra, og kan streve med å finne innpass. Flere mangler språk, kjennskap og tilknytning til sin opprinnelseskultur. En del som flytter til andre land lærer ikke kulturen eller språket der de bor, men lever i isolerte miljøer sammen med andre migranter og landsmenn. Unge vokser likevel opp med minner, fortellinger og bilder, og med spørsmål og kommentarer fra andre, som gjør krysskultur, identitet og tilhørighet til sentrale temaer i deres liv. Noen har opplevd diskriminering, mens andre har opplevd privilegier. Mange har opplevd begge deler. En del unge kan ha vonde erfaringer med seg, som omsorgssvikt, krig og naturkatastrofer, samt det å være ubehjelpelig vitne til medmennesker i nød. Noen har blitt separert fra foreldre og familie, i flyktningleirer, nye hjemland eller på internatskoler.

Noen forskjeller oppsummert:

- Noen krysskulturelle barn flytter fysisk mellom sine oppvekstland og kulturer, andre skifter kun «mentalt» mellom kulturer.
- Noen barn husker flytting og overgang til et nytt samfunn, andre gjør det ikke.
- Noen barn har kontinuerlig kontakt med alle sine kulturer og språk, mens dette i mindre grad gjelder for andre.
- Noen flytter ofte, andre flytter sjelden. Lengden på opphold varierer også.
- Noen krysskulturelle barn utsettes for flere belastende og skadelige erfaringer/inntrykk enn andre.

Sentrale temaer i en krysskulturell oppvekst

Vanlige dilemmaer for krysskulturelle unge:

- Hvem er jeg?
- Hvor er hjemme?
- Hvilke folk er «mine»?
- Hva skal jeg tro på?
- Hva er riktig, hva er galt? Hvilket «moralske kompass» skal brukes?
- Hvilke regler skal jeg følge?
- Må jeg velge mellom mine forskjellige tilhørigheter og «verdener»?
- Er det jeg eller andre som definerer hvem jeg er, og hvor jeg hører til?

Å vokse opp krysskulturelt betyr for mange å forholde seg til ulike verdier, normer og regler. De lærer at noe er høflig og noe annet er uhøflig i en setting, mens det i andre sammenhenger er motsatt. Det som er normalt hjemme eller i et land, sees på som unormalt og uvanlig utenfor hjemmets vegger eller i et annet land. Krysskulturelle unge må også gjerne forholde seg til forskjellige sett med forventninger fra foreldre, slektninger og andre i storsamfunnet. Dette gir at de kan føle på en indre konflikt, streve med valg og lojalitetspress. Ofte kaller vi det for "kryspress". Mange må forklare og forsvare sin tilhørighet.

I noen sammenhenger får de beskjed om at de er "for norske", andre ganger er de "ikke er norske nok". De unge blir også gode på tilpasning. De henter ut, bevisst og ubevisst, sider av seg selv som passer i den sammenhengen de er i. Det være seg språk, væremåte eller snakkeform. Dette kan kalles «stilskiftkompetanse».

Mange krysskulturelle unge strever med følelsen av fremmedgjøring. De kan kjenne seg annerledes i utseende eller væremåte. De kan på ulike måter få høre og kjenne på at de "aldri blir norske". Noen får ikke tabbekvote fordi de ligner majoriteten og dermed antas

å ha like perspektiver. Alt for mange opplever diskriminering og rasisme på bakgrunn av navn, snakkemåte, kroppsfasong, opprinnelsessted og hudfarge. En fellesnevner for mange er at deres eksistens ikke speiles og normaliseres. De ser ikke seg og sine representert på pensum, i gate- og bygningsnavn, på statuer i byrommet, i populærkultur eller på pengesedler. Det er ikke samsvar mellom deres hudtoner og nyansene kaldt "hudfarge". Det er også en utbredt erfaring at de når de uttaler seg forventes å snakke på vegne av en gruppe, reduseres eller karikeres. Det virker for mange forbeholdt andre å ha rett til å være et flerdimensjonalt og selvstendig individ. En del internaliserer ydmykelser, de utvikler skam og dårlige tanker om seg selv. Ofte er det vanskelig å si ifra om noen sier eller gjør noe krenkende, ikke minst hvis fornærmelsen presenteres som et kompliment eller kommer fra noen i nær relasjon eller i en autoritetsposisjon.

Krysskulturelle unge som flytter fra andre land eller har familie som har flyttet kan kjenne på stress knyttet til flytteprosessen. De kan savne dem og det de har reist fra, de kan streve med en ubearbeidet sorg. De kan streve med å finne innpass. Disse reaksjonene forsterker seg gjerne i en uavklart oppholdssituasjon. Flytting gir både psykologiske og kroppslige reaksjoner, noe ikke alle er klar over. Mange opplever tap av språk, navn og referanser som de forstår og kjenner. Det kan kjennes som brått få kuttet bort av deler av seg selv. De færreste er forberedt på at man reagerer på flytting ved retur til tidligere hjemland eller foreldres opprinnelsesland også.

Å vokse opp i en migrantfamilie betyr gjerne at du til enhver tid forholder deg aktivt til familiemedlemmer og andre nære relasjoner i andre land, minst på lik linje som de som er her. Hodet og hjertet er flere steder. I praksis holder man samtalen og kontakten i gang over landegrenser og sender kanskje gaver, penger og utstyr. En del unge kan også bære på et følt eller pålagt ansvar for å skulle gjøre opp for foreldre og forfedres offer. De kan føle at de skylder å innfri drømmen til generasjonene før. Mange krysskulturelle forholder seg til en foreldet og forstenet form for foreldrenes opprinnelseskultur. Andre får som nevnt av ulike grunner ikke tilgang til verken språk, kulturuttrykk eller tradisjoner. Migrasjonsbakgrunn gir også gjerne et viktig flerdimensjonalt verdenssyn og god nettverkskompetanse. Det finnes mye empatitrening i å se mennesker i ulike settinger, å være bevisst forskjeller og likheter. Det har overførbarhet til andre områder i livet slik som møte med andre i minoritetsposisjoner.

Eksempler på utfordringer i en krysskulturell oppvekst:

- Følt og/eller pålagt fremmedgjøring
- Mangelfull representasjon, tvungen representasjon, og lite tilgang på andre som likner deg
- Diskriminering, rasifisering, usynliggjøring
- Tilhørighetsvansker og rotløshet
- Mangel på nyanserte og gjenkjennbare fremstillinger av liv som likner ditt
- Lojalitets- og krysspress
- Å pålegges eller bære annengjøring på vegne av deg selv og andre
- Mangel på definisjons-makt over egen identitet og tilhørighet
- Sorg (egen og andres)
- Forvaltning av samvittighets-plager og plikt (egen og andres)
- Forlenget ungdomstid og forsinket oppgjør/opprør
- Søken etter bekreftelse, «inn-gruppe» og hjem

Eksempler på muligheter og styrker:

- Samfunnsinnsikt
- Kulturkompetanse
- Minoritetskompetanse
- Kulturell og sosial empati (sensitivitet ovenfor forskjeller og likheter)
- Språkkunnskap
- Beherske interkulturell kommunikasjon
- Observasjonsferdigheter
- Dyktighet i sosial tilpasning
- Sosial sensitivitet
- Evnen til å tåle forskjellighet
- Evnen til å tilpasse egne kommunikasjonsmønster/strategier
- Evnen til å håndtere humor på en kulturelt sensitiv måte
- Evnen til å bytte mellom forskjellige roller
- Evnen til å tilpasse seg forandringer (endringsevner)
- Evnen til å håndtere ubehag i kulturmøter
- Trening i å fange opp fordommer og diskriminering
- Evnen til å rydde i misforståelser
- Global bevissthet
- Kritisk tenkning
- Nettverkskompetanse

Det å vokse opp med flere kulturer eller språk er ikke forvirrende og utfordrende i seg selv. Det som skaper utfordringer, er når den unges ståsted og virkelighet forstyrres, endres, ikke aksepteres eller stilles spørsmål ved.

Hva behøver krysskulturelle unge:

- Få normalisert, bekreftet og validert følelser og opplevelser
- Bli sett og forstått ut fra egne premisser, ikke andres
- Selv få definere hvem de er og hvor de tilhører
- Rom til å sette ord på utfordringer
- Hjelp til å få bevisstgjort og konkretisert sin kompetanse
- Rom til å øve på ferdigheter
- Veiledning i å finne mulige ”brikker” og tema i eget liv
- Støtte til å forene sine verdener og virkeligheter
- Oppmuntring til å gi større plass til det som tjener og slippe det som hemmer
- Tid til å utforske, sortere og plassere
- Se og lære om andre med bakgrunn som dem selv på pensum, i litteraturen, i kunsten og offentligheten
- Å dele erfaringer med andre med liknende bakgrunn, eksponeres for ulike måter «å gjøre» krysskulturalitet/mix på
- Ingen dømmende korreks og avvisning, men tålmodighet, forståelse, nysgjerrighet og anerkjennelse

Toleranse og flerdimensjonalt verdenssyn er noe som må trenes som muskel, også krysskulturelle har fordommer og blinde flekker.

Krysskulturelt foreldreskap

Krysskulturelle familier er ikke sjelden i utakt. For eksempel kan mange streve med «Dissonant akkulturasjon», altså at barna finner sin vei i og blir formet av nytt samfunn raskere enn foreldre/omsorgspersoner. Dette forsterkes gjerne i familier som må være borte fra hverandre over tid, for eksempel ved behandling av familiegjenforeninger og oppholdstillatelse. Søsken kan ha ulike erfaringer med identitet, tilknytning og eventuelle flytteprosesser.

Å ikke kjenne til hverandres referanserammer og grunnspråk kan forsterke misforståelser og generasjonskonflikter i familien. Foreldres idealer, verktøy, oppdragelsesnormer og omsorgspraksiser er formet av deres kulturpåvirkning. Ikke alt de har med seg passer inn eller gir mening i Norge, og ikke alt i Norge gir mening for dem. Mye av det de unge opplever kan dermed virke skremmende og skadelig for foreldre. De kan både fremstå grenseløse i sin uvitenhet eller lage strenge regler i et forsøk på å beskytte barna sine. Dessuten kan eventuelle traumatiske opplevelser, flyttereaksjoner og utfordringer med å finne plass i et nytt samfunn også påvirke foreldres omsorgsevne og strategier. Disse momentene kan gjøre at barna på sin side gjør opprør fordi de føler seg avstengt fra å være ungdom på egne premisser, fordi føler seg sviktet, eller fordi de kjenner seg alene. En del skammer seg over at foreldre skiller seg ut, og kjenner på et ansvar for å representere ikke bare familien, men et helt miljø eller en gruppe mennesker. Noen kjenner frustrasjon over at omsorgspersoner nekter dem tilgang til sin andre kulturelle arv, om de er av dem som ikke får anvendt sitt morsmål eller vedlikeholdt sine foreldres kultur.

Mange foreldre bruker tid på å erkjenne at barna har andre oppvekstrammer og en annen tilhørighet enn de selv har. Det kan også være en stor sorg og fortvilelse for foreldre at de fremfor barna kan fremstå uten kunnskap fordi de er nye i samfunnet. De får ikke vist “sitt kompetente jeg”. Manglende samfunnsforståelse og språkferdigheter hos dem som kommer fra andre land og samfunn skjuler ikke bare alt det de behersker der de kommer fra, men også deres enorme mot som migranter og nystartere.

Alle disse mekanismene kan eskalere konflikter og utfordringer i familier, og det er derfor av betydning å få hjelp til å både sortere, ordsette og å belyse.

Temaer å utforske med krysskulturelle unge:

- Identitet, tilhørighet
- Verdier, valg og krysspress
- Kulturell og samfunnsmessig påvirkning
- Fremmedgjøring, diskriminering og rasisme
- Ressurser og styrker

Temaer å utforske med krysskulturelle foreldre:

- Forhold til egen kulturelle bakgrunn
- Hva som påvirker omsorgs- og oppdragelsespraksiser
- Flyttehistorie, flytteerfaringer, flyttestrategier
- Opplevelser av diskriminering og rasisme
- Hvordan synliggjøre skjulte sider og erfaringer
- Hvordan støtte barna til å slå røtter der de vokser opp og samtidig hjelpe dem holde andre tilknytningspunkter levende

Tips til å få i gang refleksjon og bevisstgjøring

Mange identitetserfaringer er knyttet til følelser, og uten ord. Noen er knyttet til andre språk enn norsk. Bruk gjerne kreative uttrykk som kunst, foto, musikk og poesi for å utforske. Litteratur, serier og filmer er gode innganger til en samtale (se forslag bakerst). Tegning og tegneserier er også aktuelle tilnærminger, ikke minst for de yngste.

Lag en «Krysskulturell CV»! Hvilke styrker og ferdigheter har de unge ervervet, hvordan er de relevante for liv & arbeid, og på hvilke måter kan deres kompetanse anvendes, fremheves og videreutvikles?

Sett søkelys på kapitalen og kompetansen man får gjennom en oppvekst med flere kulturer, forsøk og sett ord på det. Se hvordan egenskaper som «tilpasningsdyktig», «nettverkskompetanse», «kulturforståelse», «brobygging» og «kommunikasjonsferdigheter» svarer ut etterlyste behov i storsamfunnet. Se for eksempel opp mot ordlyd i jobbutlysninger og beskrivelser av studieemner.

Videre fordypning

Film
Se filmen om krysskultur
på foreldrehverdag.no

Veileder
For forslag til refleksjonsspørsmål, se veilederen *"Hvordan finne tilhørighet uten å miste seg selv. Om identitet hos barn som vokser opp med flere kulturer"* (2017). Kan bestilles eller lastes ned gratis på vfb.no og finnes foreløpig på ti språk.

Oppgaver og øvelser
For forslag til oppgaver, øvelser og refleksjonsspørsmål, se boken *"Identitet og tilhørighet. Om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst"* (2018).

Se ellers litteraturlister under.

Utvalg av litteratur:

Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds (2017). David Pollock, Ruth Van Reken & Michael Pollock

Hvor er hjemme? (2009). David Pollock & Ruth Van Reken. Første utgave av Third Culture Kids oversatt til norsk

Third Culture Kids. Å vokse opp mellom kulturer (2019). Aon Raza Naqvi redaktør
Rasismens Poesi (2019). Guro Sibeko
Eg snakkar om det hela tida (2020). Camara Lundestad Joof

Brev til Noreg (2018). Mona Ibrahim Ahmed
Derfor må du vite at jeg er same (2021). Ella Marie Hætta Isaksen

Håndbok mot rasisme (2021). Minotenk
Hør her´a (2020). Gulraiz Sharif
Tante Ulrikkes Vei (2017). Zeshan Shakar
Alle utlendinger har lukka gardiner (2015). Maria Navarro Skaranger

Americanah (2013). Chimamanda Ngozi Adichie

Born a Crime (2016). Trevor Noah
En Dråpe Midnatt (2017). Timbuktu
En fremmed ved mitt bord (2016). Ivo De Figueirdo

Tett inntil dagene (2008). Mustafa Can
The Good Immigrant (UK 2016 og USA 2019). Nikesh Shukla redaktør

American Like Me. Reflections on Life Between Cultures (2018). America Ferrera redaktør

Afropean. Notes from Black Europe (2019). Johny Pitts

For de minste:

Lulu frem og tilbake (2018). Kari E. Lorentzen og Ramón K. Arrellano

Mine to oldemødre (2008). Lisa Aisato
Håndbok for antirasister (2021). Tinashe Williamson

Ellers:

Samisk bibliotektjeneste har utarbeidet en liste over samiske barne- og ungdomslitteratur.

Migrasjonsbiblioteket har en god samling bøker som berører temaet. Kontakt ellers ulike forbund og organisasjoner.

Utvalg av filmer og serier for barn og unge voksne:

Karate Kid (2010)
Inside Out (2015)
Mixed-ish (2019-2021)
Never Have I Ever (2020-2021)
Norsk-ish (2020)
We Are Who We Are (2020)
Dear White People (2017-2021)
Black-ish (2014-2022)
Black Panther (2018)
Verden er min (2022)

Ressurser:

Nora: www.imdi.no/nora/
Ung.no: https://ung.no
ICDP: https://www.icdp.no
Flyktningnet: https://flyktning.net
Rettentil: https://rvtsost.no/verktoy/nettressurs-om-negativ-sosial-kontroll-tvangsekteskap-og-kjonnslemlesting
Flexid: https://flexid.no
Cross Cultural Kid: http://www.crossculturalkid.org
Families in Global Transition: https://www.figt.org

Se også filmklipp og smådokumentarer om Cross Cultural Kids på You Tube

Kilder:

Holme, H. og Salole, L. (2016). Krysskulturelle møter på helsestasjonen. I Holme, H., Olavesen, E.S., Valla, L. og Hansen, M.B. (red.), Helsestasjonstjenesten. Barns psykiske helse og utvikling. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Holmen Bjørnsen, R. (2021). A privileged childhood? Autobiographies of growing up in Norwegian Foreign Service. Doktorgradsavhandling ved Høgskolen i Innlandet.

Jávo, C. (2010). Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Oslo: Universitetsforlaget.

McCaig, N. (2011). Raised in the Margin of the Mosaic: Global Nomads Balance Worlds Within. I: Bell- Villada, G.H., Sichel, N., Eidse, F. og Orr. E.N. (red.). I Writing Out of Limbo. International Childhoods, Global Nomads and Third Culture Kids. UK: Cambridge Scholars Publishing.

Salole, L. (2020). Cross Cultural Kids. En bok for deg som vokser opp med flere kulturer. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
Store Norske Leksikon (2021). Tredjekultursbarn. snl.no.

Van der Weele, J. og Salole, L. (2010). Oppvekst i mellomland. Psykologiske perspektiver på et liv i bevegelse og stillstand. I: Drønen. T.S. og Skjortnes, M. (red.), Med hjertet på flere steder. Om barn, misjon og flerkulturell oppvekst. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Van Reken, R. E. (2010). Missionary Kids as Prototypes in a Globalizing World. I: Drønen. T.S. og Skjortnes, M. (red.), Med hjertet på flere steder. Om barn, misjon og flerkulturell oppvekst. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Van Reken, R.E. (2011). Cross Cultural Kids. The New Prototype. I: Bell-Villada, G.H., Sichel, N., Eidse, F. og Orr, E.N. (red.), Writing out of Limbo. International Childhoods, Global Nomads and Third Culture Kids. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bufetat

Postadresse
Postboks 2233
3103 Tønsberg

Kontakt
skmforebygging@bufetat.no

bufetat.no